

Poštarina plaćena u gotovom

REVIIJA ZA GRAĐEVINSKU, LIKOVNU I PRIMENJENU UMETNOST
REVIIJA ZA STAVBNO, LIKOVNO IN UPORABNO UMETNOŠT
REVUE DE L'ARCHITECTURE ET DE L'ART

1934

1

LETO IV.

ARHITEKTURA
URBANIZAM
HORTIKULTURA
PRIMENJENA
UMETNOST
LIKOVNA
UMETNOST

ARHITEKTURA

53326
+

ARHITEKTURA

Revija za građevinsku, likovnu i primenjenu umetnost. - Pretplata godišnje Din 120.—, za inozemstvo Din 150.—. - Uprava: Gajeva ulica 9. - Izdaja Konzorcij »Arhitekture« (Ing. arch. Dragutin Fatur). - Odgovorni urednik Jože Žigon. - Grafički radovi Jugoslovanske tiskarne u Ljubljani (K. Čeč).

Revija za stavbno, likovno in uporabno umetnost. - Naročnina letno Din 120.—, za inozemstvo Din 150.—. Uprava: Gajeva ulica 9. Izdaja konzorcij »Arhitekture« (Ing. arch. Dragutin Fatur). - Odgovorni urednik Jože Žigon. - Grafično delo Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani (K. Čeč).

Revue de l'architecture et de l'art. - Prix de l'abonnement annuel Din 120.—, pour l'étranger Din 150.—. Rédaction: Ljubljana, Gajeva ulica 9. - Publiée par l'association »Arhitektura« (Ing. arch. Dragutin Fatur). - Rédacteur responsable: Jože Žigon. - Travail graphique: Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana (K. Čeč).

Iz redakcije i administracije.

Redakciju i administraciju za Zagreb preuzeo je član naše redakcije, g. arh. Marko Vidaković, Zagreb, Deželiceva 50/II. Molimo svu gospodu saradnike, pretplatnike i oglašivače iz Zagreba, da se radi ev. informacije obrate na g. arh. Vidakovića.

STEKLO JULIJ KLEIN
LJUBLJANA, WOLFOVA
ULICA 4 — TEL. 33-80

Cerkveno slikarstvo (fresco e. t. c) strokovnjaško restavriranje starih slik, fresk, oltarjev in soh (polikromiranje) izvršuje MIHA MALEŠ, akad. slikar in podobar, Ljubljana — Pod turnom št. 5. (atelje)

Pravilno boste odločevali

le v slučaju, ako obiščete

LIPSKI POMLADNI VELESEJEM 1934

OD 4. DO 10. MARCA

in se tam prepričate o zadnjih novostih razstavljalstva
umetnostno-obrtne stroke

Zahtevajte še danes

pojasnila pri:

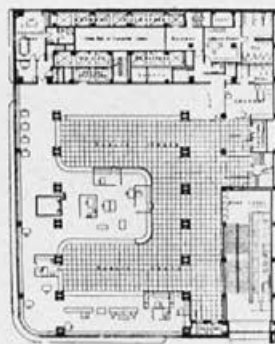
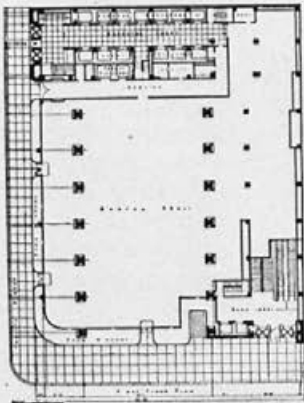
ČASTNEM ZASTOPNIKU ING. G. TÖNNIES
LJUBLJANA, DVOŘAKOVA 3/II

ali pri: **Zvaničnem biroju lajpciškog sajma, Beograd, Knez Mihajlova 33**

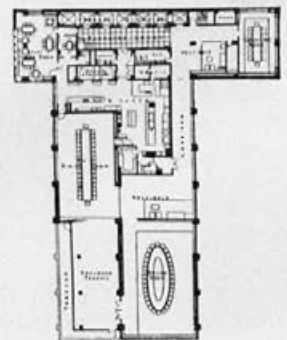

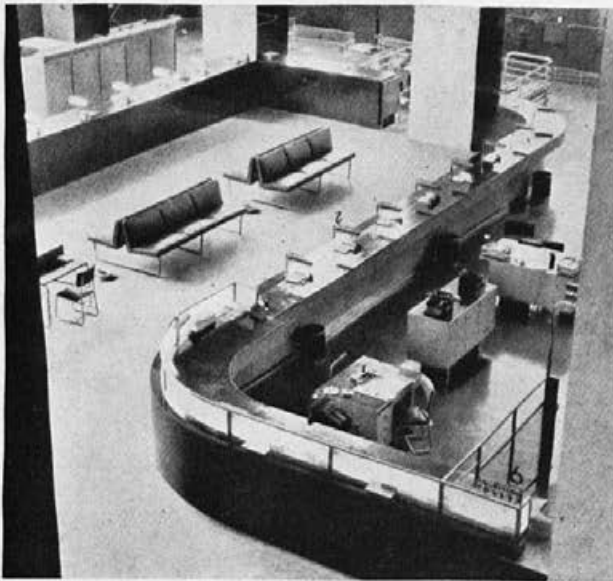
Philadelphia Saving Fund Society - Building (1932)

Načrti

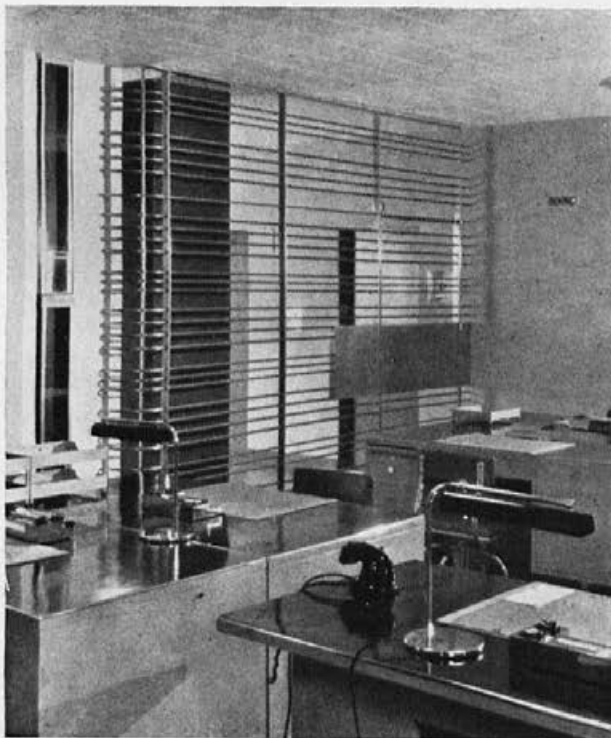
Plans

PSFS

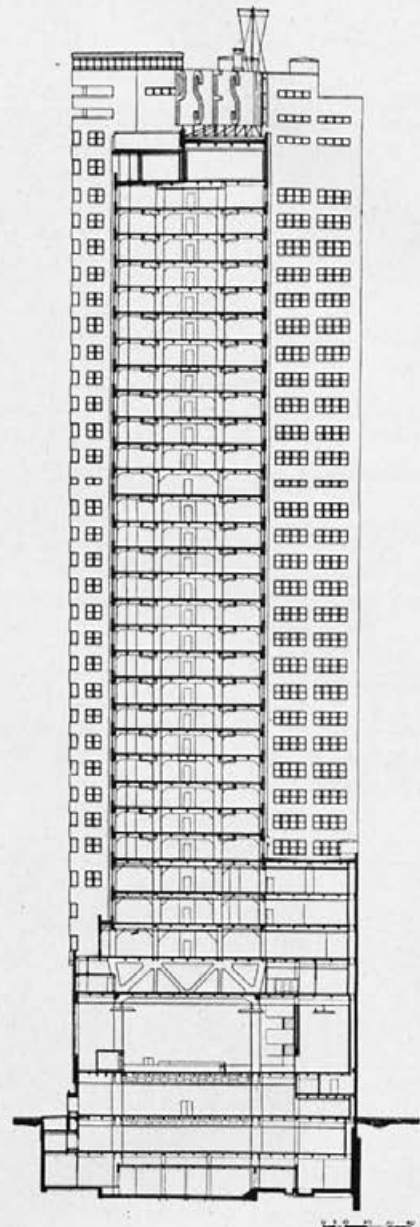
Blagajniški prostori
Comptoir

DONEBNICE V U. S. A.
(Des gratte-ciels à U. S. A.)

PSFS

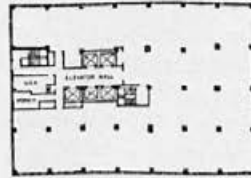
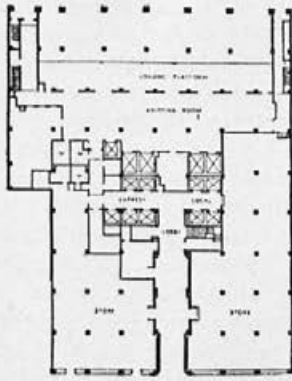
Delovna soba
Cabinet de travail

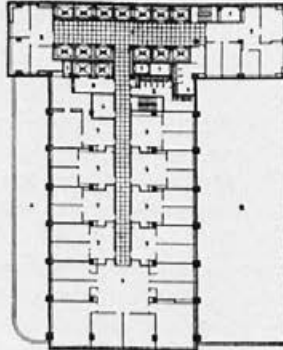
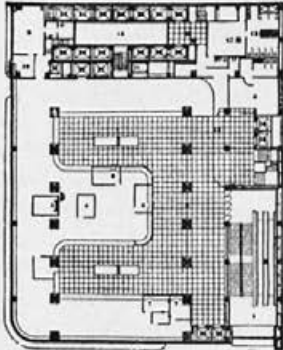
PSFS

Prerez
Coupe

Izgradnja ameriških mest sloni deloma na evropski tradiciji, deloma pa je samolastna tvorba, ki je posledica hitrega porasta prebivalstva v prometnih ali industrijskih centrih. Osnova New Yorka je vertikalno izgrajeno evropsko naselje, ki je zaradi otežkočene ploskovne izgradnje (otok Manhattan) in zaradi skrajševanja poslovnih razdalj rastle v višino. Drugačno sliko kaže Los Angeles, ki je nastal in se razvijal v dobi, ko je bil avtomobil že vseobče prometno sredstvo. Razdalje, ki so branile New Yorku ploskovno izgradnjo, so postale v Los Angelesu brezpredmetne. Široke, z drevjem zasajene prometne žile,

Mac Graw-Hill-Building
Načrti
Plans

Mac Graw-Hill-Building, New York (1931)

Daily-News-Building, New York (1930)

ki se križajo v velikih presledkih, omogočajo hitro avtomobilsko vožnjo. Višina stavb zaradi potresnega terena ne sme presegati 12 nadstropij. Trgovske in poslovne hiše so enakomerno razdeljene po vsem mestu ob važnejših križiščih ter so zaradi tega izključene ozke in prenatrpne ceste.

Donebnice so rezultat nezadržane in neugnane spekulacije s stavbišči. Kljub vsej romantiki, ki jo zadajajo naseljem, so iz mestnogradbenega ter gospodarskega vidika povsem prisiljeni stavbni organizmi. Arhitekt skuša rešiti nalogo čim ugodneje ter se lahko tudi navdušuje nad rešitvijo, ki mu jo narekuje stavbna spekulacija, čeprav obilice zahtev ni mogel uresničiti in povsem zadovoljiti naročnika — spekulanta.

Samožitnega, izrazno-oblikovnega hotenja arhitektovega na donebnicah do zadnjega časa ne opažamo. Formalno je eksterjer obravnavan kot neizmerno višinsko stremljenje z bazo klasicističnih profanih stavb ali pa je projektant po vertikalnosti stavbe zaveden k napačni asocijaciji stolpov raznih slogov, zlasti gotskih. Krčevito, subalterno vzdrževanje kánona v posameznih likih in obliki cele stavbe je estetsko neumljivo, vendar izkazujejo prav poslovni okraji ameriških mest cele zbirke teh nezmisljivih grdov. Spodnja nadstropja običajno izginjajo za dekorativnimi klasičnimi stebri, pri nekem gornjem nadstropju pa se šopirijo gotski stolpi, pročelja grških svetišč

PSFS

Detajl fasade
Detail de la façade

ali pa — kakor pri marsikateri naši tovarni — čela meščanskih odnosno kmetijskih domov. Hotenje, zajeti neizmerno bohoto tvorbo stavbnih mas v tradicionalne, izrazno-oblikovne like, in okraševanje stolpaste oblike z vso mogočo zgodovinsko stilsko drobnarijo je bilo v jedru zgrešeno. Navedeni postopek je vodil v smešnost, ker eksterjer ni bil v nikakoli resni zvezi s stavbnim organizmom. Ameriške donebnice so posebljen mamon, ki se bohota z bogastvom dvomljive vrednote.

Izrazit napredek zaznamujemo pri stavbah Mac Graw-Hill Building (New York 1931) in Philadelphia Saving Fund Society (1932). Arhitekti so opustili vse tradicionalne stilske dodatke ter skušali podati stavbni organizem v goloti funkcije, v izrazito estetsko

učinkujoči rešitvi problema. Hoteno prilagoditev eksterjerja smotrni arhitekturi dokazuje razsipna uporaba najzlahtnejših gradiv ter luksuz uporabljene prostora v etažah, namenjenih poslovnemu življenju. Reprezentacija prostorov je podana analogno vsem ostalim potrebam in smotnim zahtevam ne toliko v oblikovanju prostora kolikor v konstruktivni enotnosti in uporabi dragocenega gradiva.

P. S. F. S. predstavlja dosedaj pri donebnicah neobičajen način okrasnega oblikovanja, ki ne operira s profili in figuralnimi alegorijami, temveč z učinkom gradiva in luči, s strukturo površine (loščen granit in marmor, nerjaveče jeklo in rumena bronca), z menjavanjem merila in linij oz. perspektive. Dekorativni učinki se stopnjujejo z uporabo umetne luči ter odklonom pogleda. Mnogoteri svetlobni refleksi in subrefleksi, zlasti v prostorih za publiko, so v tesni zvezi in edinstveno dosegljivi po uporabljenem loščenem belem in črnem marmorju, sivem granitu, nerjavečem jeklu in rumeni bronci. Trdota in trdnost nerjavečega jekla sta lastnosti, ki mu zadajeta prvenstvo med belimi kovinami. Zaradi teh lastnosti omogoča vitke izmere vseh vidnih konstruktivnih delov, to je do skrajnosti uporabno stopnjevanje zmanjševanja merila kot izrazno-oblikovnega sredstva.

Izbera gradiva tudi gospodarstveno ustreza stavljeni zahtevi po rentabilnosti, ker zmanjšuje vzdrževalne stroške, posebno ker so arhitekti opustili prisiljeno in nesmiselno povečevanje višine stavbe, ki je za večino donebnic vzrok nerentabilnosti.

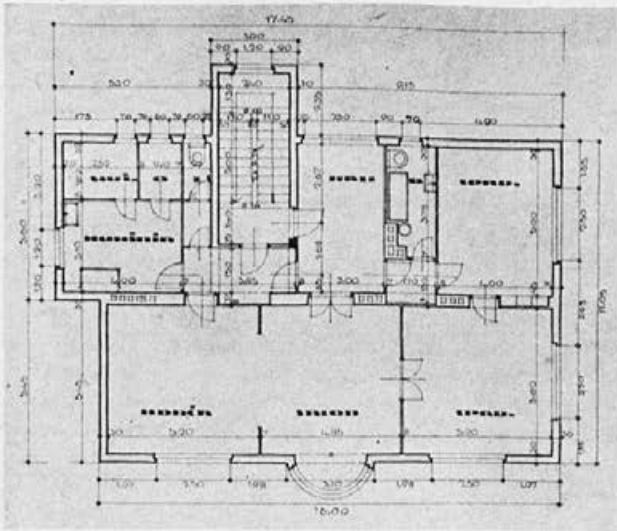
Tačas se v New Yorku gradi nova četrt donebnic - Radio City -, katere izgradnja je bila računana na pet let pri proračunu nad 20 milijard Din in povprečni zaposlitvi 56.000 ljudi. To je največja stavbna akcija vseh dob. Najvišje poslopje na svetu, 102 nadstropij visoka Empire State Building v New Yorku, je stalo nekaj nad 4 milijarde Din ter se je gradilo trinajst in pol mesecev ob povprečni zaposlitvi 2.500 ljudi.

Rockefeller-Center, New York

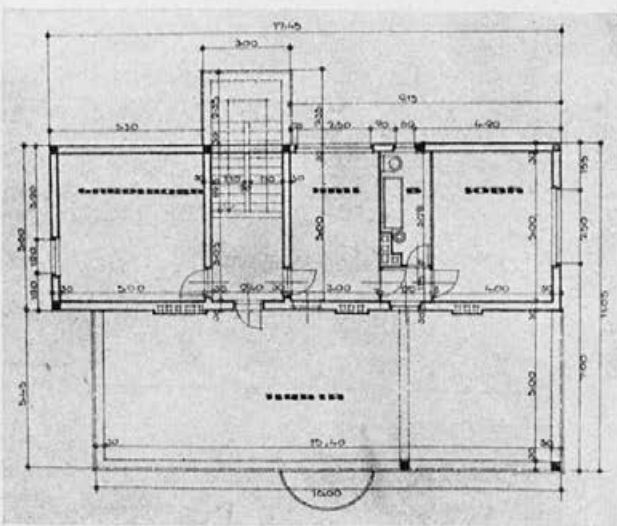

Arh. Mate Bailon, Sarajevo:

STAMBENA ZGRADA GOSP. D. C. U SARAJEVU
(Bâtiment d'habitation à Sarajevo)

1. kat
1er étage

Terasa
Terrasse

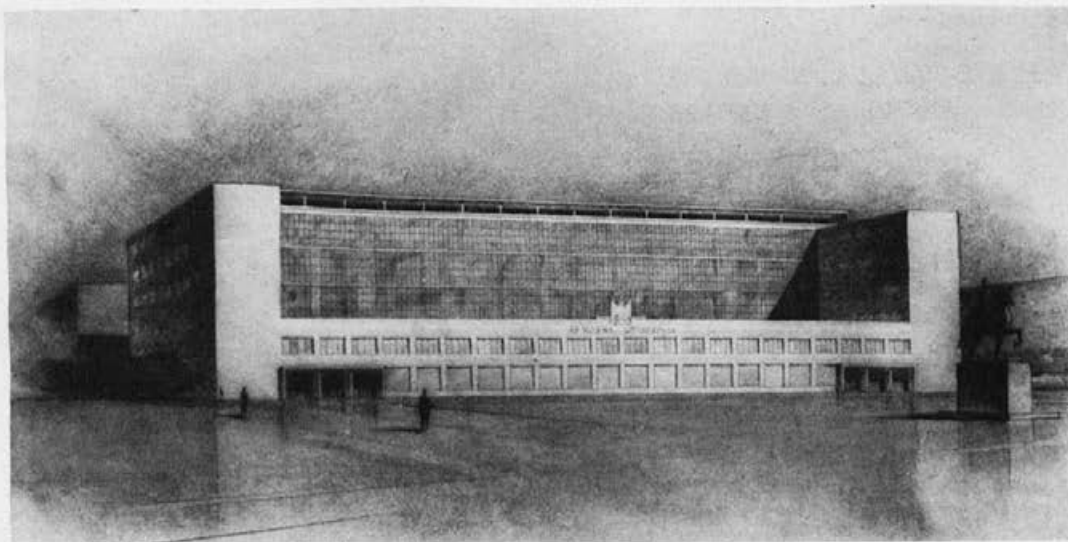

Zapadna strana
Vue de l'ouest

Prema postojećim propisima o gradskim gradnjama i prema uobičajenom mišljenju o izgradnji naseobina, izrađenim prema tradicionalnim uzorcima, kućevlasniku nije moguće, da si sagradi svoj vlastiti dom ma gdje bilo u gradu, jer je zato određen poseban okoliš ili gradska četvrt. Ovaj okoliš leži na periferiji grada ili pak sastavlja okolicu naseobine. Teren u takvoj udaljenosti od središta poslovnog života posjedniku često i ne može biti zgodan. U takvom se slučaju odluči posjednik za manje zlo te si sagradi kuću u samom gradu i to u onakvom omjeru, kako je to predviđeno u regulacijskom nacrtu. Jer je čitava zgrada prevelika za potrebe, s kojima računa posjednik, udesi on jedan dio zgrade za stan, kojega naumi iznajmiti. Ovo doduše nisu kuće za iznajmljivanje stanova, ali su ipak tipični znak onog doba, kad kuša posjednik, da prebaci jedan dio dača na najamnika.

Priopćeni nacrt prikazuje zgodno rešenje takve kuće za dvojicu obitelji, gdje je dosljedno izražena težnja, da se sagradi jedan ugodan i savremeni stan.

U prizemlju i I. katu nalaze se dva jednaka stana. Stanu vlasnika, koji se nalazi u I. katu, pripadaju osim terase na krovu još dvije sobe sa kupatilom za odrasle sinove. Zgrada se nalazi na uglu dviju ulica u predjelu, koji je izgrađen na slobodan način izgradnje sa predbaščama.

Perspektiva
Perspective

Arh. Kiverov—Korka—Krekić, Zagreb:

IDEJNA SKICA ZA NOVU ZGRADU DRŽAVNE ŠTAMPARIJE U BEOGRADU

(Projet pour l'imprimerie d'Etat à Belgrade)

Prilikom nacionalnog natječaja za izradu idejnih skica nove zgrade Državne štamparije u Beogradu, koji je bio raspisan u aprilu o. g., natjecalo se 80 arhitekata. Drugu nagradu dobili su zagrebački arhitekti gg. Kiverov, Korka i Krekić. Ovo je, dakle, drugi značajan uspjeh (poslije natječaja za željezničarsku koloniju „Crni Vrh“ u Sarajevu) ove trojice mladih, preduzimljivih zagrebačkih arhitekata. Donosimo njihovu zanimljivu i svrsishodno koncipiranu osnovu — Op. ur.

Zgrada državne štamparije sastoji se od dvije karakteristične grupe prostorija; to su radionice i kancelarije. Glavni dio zgrade zauzimaju radionice koje zahtijevaju intenzivno osvjetljenje, sa dvije strane, radi prirode rada, koji se u njima vrši, i velike dubine traktova.

Veliki trakt radionica projektiran je po dužini gradilišta, a zaključen je s istoka i zapada sa dva kancelarijska bloka. Sa strane skvera spojeni su kancelarijski blokovi jednospratnim traktom u kojem su ulazi u upravu i uredništvo. Ovaj trakt ograničuje prema skveru dvorište za manipulaciju. To dvorište prolazi dužinom cijele zgrade u prizemlju i podrumu, a pristupačno je iz postranih ulica (Njegoševe i ulice Nasljednika prijestola).

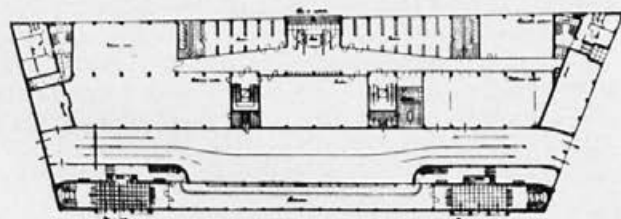
Komunikacija u zgradi riješena je sa šest stepeništa od kojih su u svakom kancelarijskom bloku po dva: jedno za pristup publike, a drugo interno i za vezu sa radionicama. Radionice imaju dva centralno situirana otvorena stepeništa koja služe samo za komunikaciju radnika i kontrolu.

Prizemlje: radnički ulazi i garderobe, dvorište za manipulaciju, ulazi za publiku i prodavaonice

1. sprat: tipomašinarice, stan upravnika, kancelarije knjigovodstva

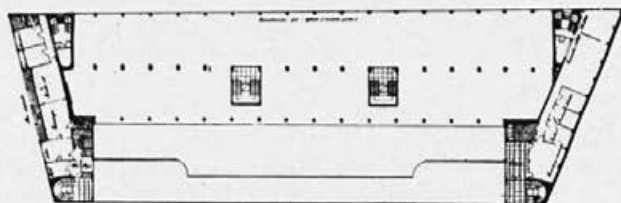
4. sprat: gravernica i fotocinkografija, grafička škola, dvorane za ručavanje i odmor radništva, tuševi

Tavan: stanovi personala, terase za odmor

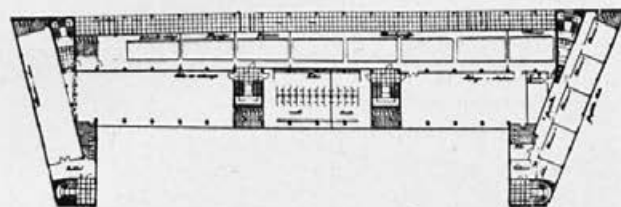
Prizemlje

Rez-de-chausée

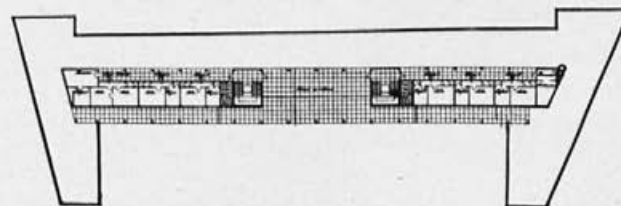
1. sprat

1er étage

4. sprat

4e étage

Tavan

Grenier

Arh. J. Mihailović, predsednik opštine Skoplje:

VAŽNOST NAUKE O UREĐENJU GRADOVA (O URBANIZMU) (L'importance de l'urbanisme)

(Predavanje, održano na XIII. kongresu Udruženja jugoslovenskih inženjera i arhitekta u Skoplju na dan 22. maja 1932. god.)

Priliv stanovništva sa sela u varoši

Jedna od glavnih karakteristika XIX. i XX. veka jeste zapaženi fakat da seosko stanovništvo napušta svoja sela i seli se u varoši. Razni razlozi koji su dejstvovali na ovo iseljavanje mogu se obuhvatiti jednom opštom rečju »atrakcije« varoši koje su kao što magneti privlače čiode, tako privlačile seosko stanovništvo u gradove. Koliko je ova privlačnost varoši uticala na smanjenje stanovništva po selima, najbolji nam primer pruža Engleska. Po jednoj statistici iz 1688. godine u Engleskoj su tada na selu živele četiri petine stanovništva, a po varošima samo jedna petina. Sto godina docnije oko 1770. godine stanovništvo po varošima izjednačuje se s onim po selima. Oko 1880. godine stanovništvo po varošima prevladuje nad onim koje živi na selu, jer po varošima žive dve trećine od ukupnog broja stanovništva, a na selu samo jedna trećina. Taj nesrazmerni odnos do 1920. godine još većma se pojačava, jer tada živi na selu samo jedna četvrtina a u varošima tri četvrtine.

Na ovaj način stanovništvo Londona od 1800. do 1900. godine uvećalo se za pet puta.

Slično ovoj navali stanovništva sa sela u varoši u Engleskoj, vidimo i po drugim zapadnim državama. Pred nama su uporedne statistike šest većih nemačkih i američkih varoši, i porast njihova stanovništva od 1880. do 1920. godine kreće se od 57% do 338%.

Ovaj porast stanovništva po varošima zapaža se i kod sviju naših varoši u zemlji, od kojih vidno otkaske Beograd sa porastom od skoro 400% za poslednje dve decenije, Zagreb sa 300% i Skoplje sa 100% za poslednjih deset godina.

Važnost urbanizma

Pri ovoj pojavi pitanje o uređenju naših varoši postavlja se u svoj svojoj ozbiljnosti: jer od neizmernog je značaja kako će one biti uređene pa da prime taj pridolazak novih naseljenika i da zadovolje sve njihove potrebe za udoban život. Sem toga, po sredi su materijalni izdaci koji zalaze u milijarde, pa je vrlo važno kako će oni biti uloženi i da će doneti u zdravlju i udobnosti one koristi koje se od njih očekuju. Jer nigde se učinjene pogreške u prošlosti toliko ne svete kao kod uređenja varoši. Pravilnim rešenjem pitanja u sadašnjosti zaštediće se budućim

generacijama bezbrojni nepotrebni izdaci, koji bi se neminovno morali učiniti ako se propusti prilika da se uređenje jednog grada na vreme ne uputi pravilnim putem.

Otuda važnost urbanizma i potreba da se o njemu govori. Ovo u toliko pre što je cela grana za nas nova, isto onako što je bila nova i pojava betona pre dvadeset godina. I kao što smo sada posle nepunu četvrt stoleća dočekali da beton daje glavno obeležje konstrukcijama u ovom stoleću, isto tako jedan od doprinosa ovom veku biće svakako uređenje naših gradova.

Gradovi u zelenilu (garden city; Gartenstadt; cité jardin)

Taj kulturni doprinos već je dat stvaranjem novog naselja poznatog po imenu »grad u zelenilu« (garden city; Gartenstadt; cité jardin). Ideju o ovom novom naselju prvi je dao Englez Ebenecer Hovard publikacijom svoje knjige »Sutra« (To morrow) u 1898. godini, čiji je naslov pri drugom izdanju v 1902. god. prekršten u »Gradovi u zelenilu budućnosti« (Garden Cities of To-morrow).

Osnovne ideje Hovarda o »gradu u zelenilu« jesu ove:

- a) »Grad u zelenilu« je varoš naročito podignuta za industriju i za zdraviji život;
- b) njegova veličina je određena, između 50 do 70.000 duša, ali ne veća, tako da omogući puno razvijanje socijalnog života;
- v) nova varoš mora biti okružena jednim agrikulturnim pojasom za poljoprivredne svrhe, u kome se ne smeju podizati građevine;
- g) ceo varoški atar je kolektivna svojina i služi na korist zajednice.

Jedna od »atrakcija« koje smo ranije pomenuli koje privlače seosko stanovništvo u varoši, jeste potreba za radnom snagom kod industrije. Samo što u ovom slučaju Hovard je problem postavio obrnuto: u mesto da radna snaga juri industriji u nezdravim životnim prilikama po varošima, hajde da prenesemo industriju na selo, u zelenilo i svežiji zrak, gde će se seosko stanovništvo moći odmah zaposliti, ne dangubeći po čitave časove na vozovima da stigne u varoš. U mesto da nova varoš raste u nedogled, ograničimo je u veličini, jer će na taj način stanovništvo

Skoplje, regulacioni plan
Skoplje, plan de régulation

bolje se među sobom upoznati, činiti tako reći jednu veću familiju i razviti onaj međusobni društveni život koji je pun čari i koji doprinosi da se do maksimuma razviju građanske vrline. Agrikulturni pojas oko varoši potreban je kao pluća gradu da održava svežinu, zelenilo i čist zrak. Sem toga on daje mogućnost jednom delu stanovništva da se bavi poljoprivredom i da zadovolji potrebe stanovništva za svežim životnim namirnicama. Najzad, jedan od najvećih izvora zala koja se kod varoši razvijaju, jeste špekulacija sa zemljištem. Da bi se ona izbegla, kod gradova u zelenilu sve je zemljište kolektivna svojina i ono pripada zajednici. Svaki stanovnik zakupi imanje za izvestan broj godina i plaća takse i kirije odboru koji se stara da od njih isplati interes i otplatu na uzajmljeni novac za otkup zemljišta za osnivanje nove varoši, a ceo ostali višak prihoda upotrebi na podizanje ustanova koje su potrebne zajednici.

Osnivanje ovakvih varoši u toliko više je olakšano, što se sve radi iz početka po jednom već utvrđenom planu, koji smatra varoš kao jedan organizam i jednu celinu, koja se ima razvijati harmonično. Ovakvih novoosnovanih varoši ima u Engleskoj do sada dve: Lečvort i Velin, obadve nedaleko od Londona. Njihov život i razvijanje pokazuje da su ideje Hovarda

zdrave i da je on sa svojom idejom o »gradu u zelenilu« uspeo da veže sve lepe odlike sela sa lepim osobinama varoši.

Zahtevi dobrog varoškog plana

Ali ako je bilo teško sprovesti njegove ideje kod uređenja varoši koje već postoje, shvatanje da je varoški plan jedna celina a sama varoš nedeljivi organizam, doprinelo je mnogo da se uređenje postojeće varoši takođe postavi na zdraviju osnovu. Napušta se stara ideja da uređenje postojećih varoši znači nastavljnje ulice na ulicu i povećavanje onog haosa koji postoji kod svih starijih varoši čije je raščćenje bilo ostavljeno slučaju. Na protiv, počinje da prevladuje mišljenje da moderni plan ima da dâ: zdravlje, udobnost i rasonođenje svima građanima, podjednako bogatim i siromašnim, i da ublaži onu razliku koja u njihovom imovinskom stanju postoji. Počinje da se shvata da dobar varoški plan ima moćan uticaj na moralno i duhovno razviće naroda koji u njemu živi i da je osnova za jednu zdravu i srećnu zajednicu.

Bilo bi zamorno da vama, učesnicima kongresa, iznosim u čemu se sastoji dobar varoški plan, pošto sam ubeđen da ste i sami sa pitanjem urbanizma upoznati i da su mnogi od vas na njemu i saradivali. To i nije cilj ovom mome izlaganju, nego iznoseći važnije stvari o uređenju gradova, da potstakne i vas i sve prijatelje napretka gradova da u svom delokrugu porade da se i kod nas ovom pitanju dade ona važnost koju ono zaslužuje. S toga ćemo samo kratko rezimirati glavnije zahteve za moderan plan.

1. Pravilno rešenje glavnih saobraćajnih ulica. Pri sve većem raščćenju saobraćaja po ulicama, ovo je pitanje jedno od najglavnijih i u ekonomiji vremena igra veliku ulogu.

2. Podela varoši na kvartove prema raznim njihovim namenama. (Kvart za trgovinu, za industriju, za stanovanje, za sport i zabave, za parkove i t. d.)

3. Grupisanje javnih zgrada za slične namene i stvaranje centara: za administraciju, za trgovačko-finansijske poslove, za prosvetu, za pozorišta i bioskope, za igrališta i drugo.

4. Zadržavanje što više slobodnih prostora za parkove, spajanje ovih parkova među sobom širokim ulicama zasadenim drvećem i zelenilom i njihovo spajanje sličnim avenijama sa centrom grada.

5. Rezervisati placeve za radničke stanove i za buduće proširenje varoši i zadržavati mesta za javne zgrade.

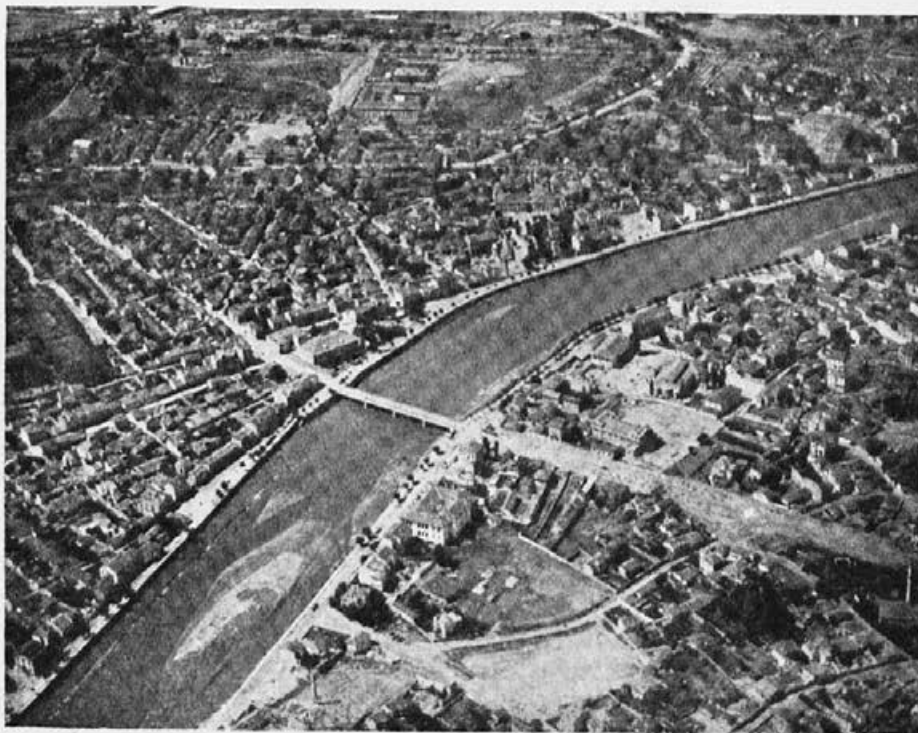
6. Lečenje i prepravljanje postojećih čatrlja.

7. Ulepšavanje same varoši i njene okoline.

Karakterističnije odlike uređenja gradova kod raznih gradova

U ovom natecanju za uređenje varoši svaka je nacija unela svoj doprinos, prema svome shvatanju,

Skoplje iz aviona
Skoplje, vue de l'avion

rasnim osobinama i temperamentu. Tako Švedska je ranim donošenjem zakona o uređenju gradova (1734) doprinela da su u njoj izbegnuti nezdravi kvartovi kojih svuda ima po starim varošima. A donošenjem zakona o prinudnom otkupu imanja (1907. god.) po naknadi štete za javne svrhe, rešila svoje civilne centre i javne trgove na jedan širok način koji izaziva interes.

Francuzi su obratili pažnju na monumentalnost ulica i njihovo lepo perspektivno završavanje. U tom pogledu Pariz se naročito odlikuje, a Avenue de l'Opera sa završetkom opere na kraju i Champs Elisée sa Trijumfalnom Kapijom su najbolji primerici ove vrste.

Nemci su uneli živopisnost ulica, poglavito pod uticajem Kamila Site-a. Ovde vredni napomenuti da ovu živopisnost ulica stvarno čine zgrade u njoj podignute i da se sa tim pretera i postigne obrnuti cilj kada se na silu želi da imitira živopisnost ulica srednjovekovnih varoši, koje su postale spontano i dugim razvićem.

U ekonomskom pogledu razvijanja varoši, Nemci su uneli jedan elemenat koji je mnogo doprineo da se njihove varoši razvijaju bez materijalnih teškoća. To je shvatanje da opština ima u svojim rukama što više zemljišta. Na ovaj način, putem zamene, i bez velikih materijalnih izdataka, opštine su u mogućnosti da izvode regulacioni plan. Sem toga, u Nemačkoj je takođe primenjen i princip da jedan deo povećane vrednosti koju imanja dobiju izvođenjem nove regulacione linije, ima pripasti opštini. Ovo je sa svim pravilno i zdravo. Opština je ta koja doprinosi da se

cene imanjima penju, pa je sasvim u redu da se ona i koristi jednim delom ovog viška vrednosti. Koliko je ovo tačno da nagomilavanje stanovništva doprinosi povećanju vrednosti imanja, neka posluži fakat da je ostrvo Manhattan na kome danas leži Njujork u 1626. godini kupljeno od Indijanaca za ciglo 24,50 dolara. A samo jedan, i to vrlo mali, deo toga ostrva otkupljen je u 1853. godini za Centralni Park i plaćen sa 5 miliona dolara!

Ovaj princip o povećanoj vrednosti imanja sproveden je na taj način što se opštini prilikom prenosa tapija plati do 33% u vidu takse od prenosne sume.

Englezi su zbog svog urođenog konzervatizma da nerado primaju ideje koje menjaju postojeće stanje, učinili da se sada njihove varoši bore sa velikim teškoćama koje moderni život iziskuje. Ipak njihov je glavni doprinos grad u zelenilu. Sem toga, po unutrašnjem rasporedu, njihova kuća uživa izvesnu udobnost koju je teško naći drugde.

Sjedinjenje Američke Države nevezane tradicijama u uređenju varoši, dale je dosadanji šahovski sistem ulica, koji se u poslednje vreme izbegava unošenjem dijagonalnih saobraćajnica. Ali je tamo naročita pažnja poklonjena stvaranju civilnih administrativnih centara sa harmonijskim grupisanjem zgrada oko skverova, stvaranju igrališta za sport i dečje zabave, i stvaranju velikih parkova skladno povezanih među sobom širokim zasadenim avenijama.

Holandske varoši u svome uređenju pokazuju shvatanje da je kuća samo elemenat ulice i da prilikom njene arhitektonske obrade ima se više voditi računa o arhitekturi cele ulice.

Nepoznavanje ove grane kod nas

Budući da je moderno shvatanje o uređenju varoši kod nas slabo poznato, prilikom naglog razvijanja naših glavnijih varoši učinjene su pogreške za koje će trebati mnogo žrtava da se poprave. Sa žaljenjem moramo konstatovati da je propuštena zgodna prilika, i po grupisanju javnih zgrada i uređenjem predgrađa, da prestonica naše zemlje, Beograd, postane jedna od najboljih savremenih varoši.

Pred ovom promašenom prilikom tek osetimo važnost urbanizma i potrebu imanja jednog dobrog regulacionog plana. Ali u našoj indolentnosti gotovi smo odmah navesti prigovor da regulacioni plan skupo košta. Ta zabluda dolazi otuda što svi misle da se jedan regulacioni plan izvodi odmah, u kom bi slučaju, istina je, bio vrlo skup. Ali taj isti regulacioni plan kroz pet godina već nije toliko skup koliko koristan a kroz pedeset godina on je od takve koristi, da mnoge opštine žale što ga nisu ranije usvojile i tačno se njega pridržavale.

Iz ovog kratkog izlaganja dade se uočiti kako je ova tema opširna i raznovrsna, i kako se o njoj da dugo govori. Ja ću biti zadovoljan ako vas moje reči budu zainteresovale da o ovom problemu mislite. Da ne bih vas dalje zamarao, ja ću završiti nabravanjem onoga što bi se, kako se meni čini, moglo kod nas učiniti pa da se ovo pitanje potstakne i uputi pravilnim putem koji će doneti koristi koje se od njega očekuju.

Praktični predlozi

Ti praktični predlozi bili bi u ovome:

1. Preustrojstvo nastave o uređenju gradova na našim univerzitetima. Onako kako se sada predaje, nastava je nedovoljna i nepotpuna. Treba da se proširi stvaranjem čitavog oteka za uređenje varoši, koji će obuhvatiti sve grane i predmete koji sa uređenjem varoši imaju veze.

2. Stvaranjem na univerzitetu večernih kurseva za inženjere i arhitekte koji su svoje studije svršili, ali koji nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa ovakvom važnom granom a žele to da učine. Na ovaj način stvorio bi se kadar za brzo sprovođenje u život urbanističkih ideja.

3. Stvaranje instituta za urbanizam. Kako u ovom pogledu postoji kod nas Savez gradova koji ima za cilj poboljšanje života i pravilno razvijanje naših varoši, to bi bilo najzgodnije da ovaj institut bude deo Saveza gradova.

4. I pored principa štednje koji se u državni život na svima poljima uvodi, naša bi vlada trebala da pošalje izvestan broj pitomaca ili već svršenih inženjera i arhitekta na stranu da ovo pitanje studiraju. Slično bi mogle da učine i banovine za svoj delokrug.

5. Trebalo bi revidirati postojeće, a ranije, odobrene regulacione planove pojedinih naselja bilo preko Oteka gradarstva pri Ministarstvu građevina

bilo preko sličnih oteka koji bi se ustanovili pri banovinama. Naročito kod odobrenih planova dopuniti buduće razvijanje predgrađa po sistemu gradova u zelenilu.

6. Pri svima varošima obrazovati društva za uređivanje varoši s tom razlikom od postojećih što bi se brinula o razvijanju varoši kao celini. Ta društva ne bi bila društva za uređenje toga i toga kraja, jer se time stvaraju samo nezdrave konkurencije, već za uređenje i uređivanje cele varoši. Njihova bi podela bila na sekcije za pojedina pitanja, kao n.p.: sekcija za javne zgrade, sekcija za spomenike, sekcija za parkove, sekcija za dečja igrališta, sekcija za radničke stanove i t.d. i t.d. a nikako društvo ili sekcija za taj i taj kraj, ili ovo ili ono predgrađe.

Budemo li priveli u delo samo jedan deo principa ovde navedenih i smatrali da za uređenje varoši treba da unesemo isti estetski smisao koji unosimo za unutrašnje uređenje jedne dobre kuće, naš će život u varošima biti tako prijatan kao što je prijatan život u udobnoj kući. Na taj način postići ćemo ideal koji je Platon postavio u svojoj Republici »da se varoš koju smo opisali dade podići na najbrži i najlakši način, i biti ne samo sama po sebi lepa nego i od najveće blagodeti za stanovništvo radi kojeg se podiže«.

Graybar Building, New York

Ing. Ciril Jeglič, Zagreb:

SMJERNICE ZA RAD GRADSKOG VRTLARSTVA

(Quelques instructions pour les travaux d'horticulture dans la ville)

Za svaki veći grad postaje danas sve aktualnija socijalna i kulturna pomoć javnog vrtlarstva. Nesreća je za grad, ako se vrtlarstvu prepuštaju samo neke »dekoracije«, koje voli obični vrtlar-sveznalica. Gdje god se kod nas javno vrtlarstvo smatra nekim luksuznim poslom, kriva je tome najviše tradicija šablonske dekorativnosti i često nesavremena tendencija u upravi gradskog vrtlarstva. Duh i znanje treba da oplemenjuju djelatnost gradskog vrtlarstva, vodeći je do najvitalnijih interesa gradskog žiteljstva! Iskustvo pokazuje, da baš radovi savremenog vrtlarstva pobuđuju u građanstvu sveopći i često veoma suptilan interes. Nema danas svijesnog gradskog stanovnika, koji ne bi iskreno i zahvalno odobravao svaku mogućnost i svaku žrtvu za razvoj gradskog vrtlarstva, ako se ono pomno i svrsishodno brine za duševnu i tjelesnu higijenu gradskog pučanstva. A ne smije se zaboravljati ni to, da vrlina i sposobnost vodećih vrtlara uzgaja publiku i njezin ukus, davajući najkorisnije pobude posjednicima privatnih vrtova, pa da su u obratnom slučaju i štetne posljedice veoma zamašne.

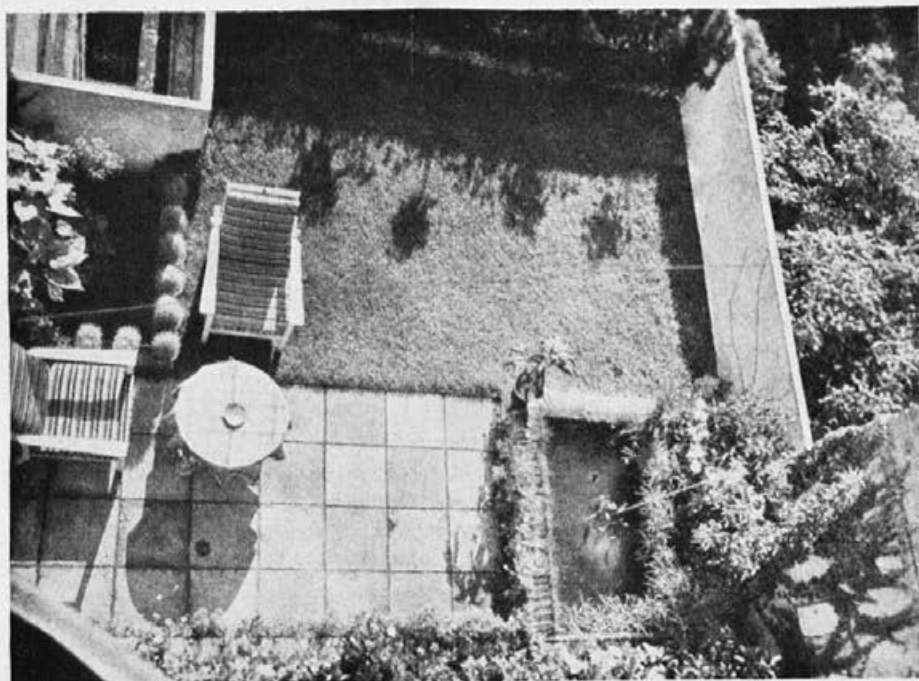
Osim posebnog i opširnog znanja u tehnici proizvodnje i upotrebe vrtlarskog raslinstva, gradskom je vrtlarstvu potrebno, da se brižljivo interesira za životne prilike gradskog stanovništva, kako bi moglo — u skladu sa zadaćama urbanizma i svuda poštujući motive estetske kulture — što bolje odgovarati stvarnim potrebama socijalne i higijenske politike. U tome smislu razumljivo je, zašto napredni gradovi u inostranstvu baš za teških vremena posvećuju vrtlarstvu još više pažnje, davajući mu nove saradnike i otvarajući novo područje rada. Ignorisanjem zvanja gradskog vrtlarstva ignoriše se gradu potreba zdravog, harmoničnog napretka. Vrtlarstvo treba da bude u životu svakog većeg grada jedan od najaktivnijih faktora komunalne politike.

Vrtlarski stručnjaci sa fakultetskom spremom treba da preuzmu naročito dendrologiju i poslove vrtnog arhitekta. Znanje i iskustvo vrtlarskog dendrologa u mnogočemu se bitno razlikuje od orijentacije šumarskog dendrologa. Vrtlarski dendrolog treba da je prošao cjelokupnu vrtlarsku naobrazbu, a posebno treba da je temeljito verziran u bogatim vrtlarskim sortimentima drveća i grmlja, u rasadničkim kulturama, u upotrebi za nasade itd. Isto treba da bude i vrtni arhitekt vrtlar iz prakse sa mnogostranim stručnim horizontom. (Naziv »vrtni arhitekt« nije akademsko-staleški naslov, nego označuje područje njegova rada.) Zadaća je vrtnog arhitekta, da oblikuje i gradi vrtove, parkove i druge nasade, pa da svojom

invencijom što bolje udovolji praktičnim i estetskim zahtjevima politike zelenila. Vrtni arhitekt treba da radi prvenstveno na terenu.

Gradsko vrtlarstvo ima opširno područje rada; zato treba:

1. da uzgaja u vlastitim rasadnicama svekoliki raslini materijal za izgradnju i opskrbljivanje perivoja, skverova, uličnih drvoreda, vrtova kod javnih ustanova, groblja itd., a naročito da predvidi potrebu valjano uzgojenih stabala za ulične drvorede, koje obično nijedan rasadnik u Jugoslaviji nema na raspoloženju u traženoj kvaliteti i količini;
2. da održava sve postojeće nasade;
3. da izrađuje osnove za nove javne nasade, da proučava potrebu i način za preuređenje i nadopunjenje postojećih nasada, te da posvećuje osobitu pažnju izvedbi tih planova;
4. da kod uzdržavanja i izgrađivanja parkova i drugih nasada uoči podjednako estetsku stranu i praktičnu korist, izbjegavajući sve skupe »dekoracije«, koje nemaju značenja za život gradskog stanovništva; treba da naročito u gusto nastanjenim predjelima grada nađe mogućnosti, kako bi djeca dobila valjano uređena, od prometa zaštićena, dječja igrališta, a stariji ljudi dobili posebne vrtove za mirno odmaranje itd.;
5. da budi i potpomaže kod građanstva osjećanje i volju za estetsku kulturu grada i smisao za dizanje hortikulture; u tom pravcu moraće razviti propagandu za čuvanje parkova i javnih nasada, za lijepo ukrašavanje kuća penjalicama i cvijećem, te ustanoviti neke norme za ograde i nasade predvrta u pojedinim ulicama;
6. da posveti osobitu pažnju uređivanju školskih vrtova;
7. da stalno saraduje kod uređivanja groblja;
8. da povede i svestrano potpomaže akciju, kako bi se na gradskoj periferiji organizirale kolonije obiteljskih vrtića za socialno slabije i besposlene, imajući u vidu, da je sigurno dalekovidnije stvarati familijama vrtiće za produktivan rad i za tjelesni i duševni podvig, negoli zidati bolnice, skloništa i ubožnice za iznemogle;
9. da se brine za prigodne vrtlarske »dekoracije« grada;
10. da uz tekuću uredovnu administraciju vodi posebne statistike, izrađuje dijagrame itd. o uspjesima i potrebama gradskog vrtlarstva (razvitak parkiranih površina, razvitak uličnih drvoreda, register posade drveća i dr.).

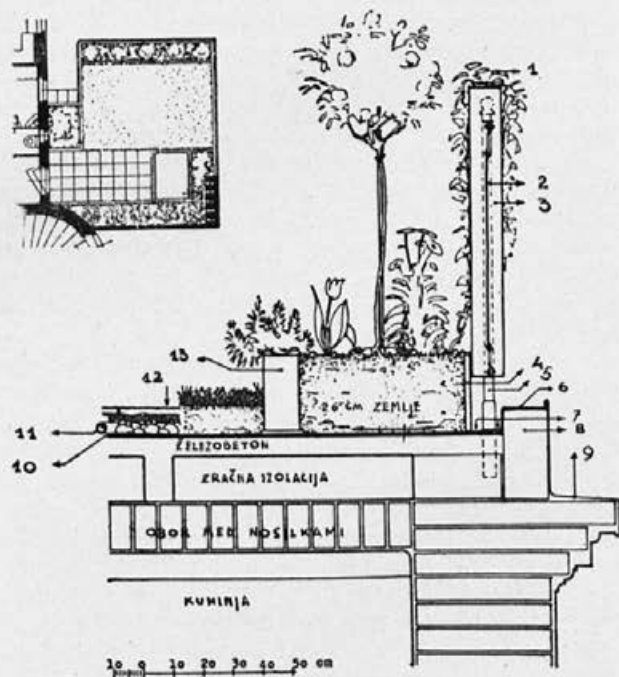
Arh. Egon Fridinger, Dunaj:

TERASNI VRT NA DUNAJU (Un jardin au toit à Vienne)

Vrt leži na ravni strehi predvojne stavbe. Proti zahodu je zavarovan z 2 m visoko betonsko steno, ki obenem ščiti plast zemlje proti vetru, ker bi se sicer takoj izsušila. Ostale stene ograje so nizke, a masivne, da je vrtiček skrit pred radovednimi očmi.

Terasni vrtovi se navadno ne obnesejo, ker so največkrat narejeni na strehah, ki sprva niso bile za to zidane. Zaradi tega je treba namestiti zemljo le tam, kjer je strešna površina brez razpok in konstrukcijskih stikov, sicer se korenine zajedo vanje in nepropustnosti je konec. Noben priključek katerekoli napeljave ne sme biti v stiku s plastjo zemlje in padavine se ne smejo ustavljati pod njo, marveč morajo imeti prost odtok kakor v pričujočem primeru.

(Der Baumeister 1933, št. 6)

1. ampelopsis. 2. žična mreža. 3. obloga iz betona. 4. strešniki. 5. litoželezna opora za ograjo. 7. izolacija iz bitumena. 6. pločevinasta kritina zidnega venca. 8. pokončna zidna opeka. 9. pločevinasta kritina venca. 10. večkratna plast asfaltne lepenke. 12. kamenite plošče na pesku. 11. vodovodna cev. 13. pokončna zidna opeka s propusti v vsakem 4 stiku.

Načrt in prerez
Plan et coupe

Arh. Ivo Spinčič, Ljubljana
Toilette

Ing. arch. Dragutin Fatur, Ljubljana:

STENE STANOVANJA — TAPETE (Quelques remarques sur la tapisserie)

V sodobni izgradnji stanovanja se uveljavlja stremljenje po enotnosti barv. Najčešča je zahteva po eni barvi v stanovanju, ki naj da prostoru značaj, ki ustreza namenu.

Za predprostore in delovne prostore, predvsem za sobo gospoda, volimo po razpoložljivih sredstvih tapete v pasovnem, ne presvetlem vzorcu, ki dajejo prostorom po namenu samem resen značaj. Barve na stenah družinske sobe in jedilnice morajo biti privlačno tople. Paziti je treba na njihovo harmonično sestavo, da človek v svojem dnevnem, družinskem življenju ni v ničemer oviran ali vezan na okolje, da se sproščen vseh etiketnih spon prostodušno preda ugodnostim domačnosti. Za sobo gospe so priporočljive tapete v nežnih, prelivajočih se barvah, da podzavestno učinkujejo na blagodejno umiritev vznukanega čustva ter mehak preliv v trdno zavest prirodnega poslanstva. Osnovna barva na stenah spalnice naj bo enotna, in sicer nevtralnno umirjena, da počivajoči v zdravem spancu brez podzavestnih vznemirjajočih vplivov najde telesno in duševno okrepcilo za ostro dnevno poklicno borbo. Stene otroške sobe opremimo z lahkimi, solnčno svetlikajočimi se barva-

mi, da nežna otroška duša v prijetnem toplém okolju barv sprejema le svetle, razveseljujoče vtiske ter se lahko razvije v harmoničen, estetično sprejemajoč organizem.

Tapeta in preproga imata skupen izvor v šatoru potujočih plemen. Močne tkanine so rabile za stene šatorov, ki so se sorazmerno hitro in lahko postavile in zopet zložile za nadaljnje potovanje. Kot zavese so delile notranjost šatora v posamezne prostore, prekrivale so tla ter rabile tudi za napravo ležišč.

Kot sredstvo za prekrivanje sten, tal, sedežev in ležišč so prešla pregrinjala v stalna bivališča. Izdelava istih je postala z razvijajočim se smislom za lepoto in udobje vedno bogatejša in razkošnejša. Ostanke antičnih stavb v Orijentu in izročila starega in srednjega veka v Evropi izkazujejo tkanine in vezene na visoki stopnji popolnosti.

Umetnost tkanja in vezenja so prinesli v Evropo Arabci, kjer je našla mnogo častilcev in posnemalcev. V južnih deželah, predvsem Italiji in Franciji, so posnemali orientalske pletenine v svili. Na Nizozemskem je pa sila klimatskega okolja dovedla do uporabe volne. Želja, stvoriti dragoceno in stalno okrasje

Dana Pajnič

Keramika
C eramique

stene, je dovedla v Španiji do uporabe usnja kot tapete. Usnjene (Cordova) tapete so bile tlačene ali potiskane z raznolikimi vzorci v barvah, zlatu ali srebru in nato pokostene. Enako so nastale tudi tapete iz potiskanega ali poslikanega platna in katuna.

Danes prevladujejo papirnate tapete, dobavljene od posebne panoge industrije, ki uporablja vse dobrine tiskarstva v dosego efekta. Mnogo je v rabi tlačenje delno ali povsem razmočenega papirja za imitacijo usnjenih in ostalih tapet. Največji mojstri v dosegi efektov za posnemanje usnja v papirju so Japonci, dočim lepi nasprotno francoska industrija na drobne tkanine papirnate tapete, ki posnemajo usnje, žido ali žamet.

Preden začne tapetnik svoje delo, si moramo ustvariti dobro in ustrežajočo podlago za tapete. Najboljšo podlago tvori omet iz navadne ilovnate malte. Morebitne vdolbine in vdrtine v steni izravnamo in izpopolnimo z isto malto. Cementni omet mora biti pred namestitvijo tapete popolnoma suh, na njem se ne sme nabirati kakršnakoli vlaga. Sveže

mavčni omet mora biti popolnoma strjen in mora pravilno vezati, da pri površinskem dotiku s ščetko ne popušča ali se celo praši. Pri apnenem ometu moramo računati z dejstvom, da se na ometanih ploskvah useda fin apneni prah, ki lahko napolni pore ometa tako, da raztopina tapetniškega lepila ne more zadostno prodreti v omet. Zaradi tega je priporočljivo, da se apneni omet, ako naj tvori podlago za tapete, dobro ostrže in izpraši. S tem se izognemo nedostatku neenakomernega spoja tapete s podlago.

Vlažna podlaga za tapeto v nikakem primeru ni ugodna. Neprimerna podlaga je običajno povod nezadovoljstva, ki ga povzročata nagubana, odpadajoča ali najmanj lisasta tapeta. Ako je bila kaka stena ometana v zimskih mesecih, potem smemo namestiti tapete šele v dobi, ko je prirodno zvišana toplota zraka povsem nadomestila hlad stene odnosno zidu. Umetno zvišanje temperature z izdatnim kurjenjem le malo pomaga. Ako je stena slikana z apneno ali klejevo barvo, moramo pred nameščanjem tapete vso površino stenske ploskve dobro ostrgati, izkrtačiti, izprašiti in umiti. Najmanjši preostanek kakršnekoli slikarije na steni učinkuje neugodno na tapete. Morebitni oljnati ooplesk stene ni ugoden kot podlaga za tapete ter je istega z ometom vred odstraniti, ker je omet prepojen z oljnatimi ali smolnatimi snovmi, ki preprečijo prodiranje tekočega tapetniškega lepila v omet. Pri uporabi močnejših, pravilno debelejših tapet, je ugodno, da steno prelepimo s premočenim časopisnim papirjem, to je, da namestimo tako zvano makulaturo.

Pripravi tapetniškega lepila se na žalost le malokdaj posveča vsa potrebna pažnja. Vsakršno tvorbo svaljkov in kepcev je preprečiti s pravilnim kuhanjem, vztrajnim, enakomernim mešanjem ter morebitnim precejanjem. Ako je lepilo grudasto, kepasto ali pomešano s svaljki, potem neenakomerno prodira v papir in vsled tega tapeto neenakomerno razmoči. Lepilo ne sme biti prereditveno, ker vsebuje v tem stanju premalo lepilne snovi, kar povzročata neenakomerno sprijemanje tapete z ometom. V toplem stanju se škrobovo lepilo najlepše razmaže, obstoja pa nevarnost, da tapeto preveč razmoči. Druga neprilika je v tem, da sveže škrobovo lepilo močno nagiba h kisanju, s čimer se združuje nevarnost razkroja barv na tapeti. Lepila ne nanašamo s podolžnimi ali vodoravnimi vzporednimi potezami, temveč z medsebojno križajočimi in krijočimi se krožnimi potezami čopiča.

Prostore, ki smo jih opremili s tapetami, moramo pravilno sušiti. Ob času, ko se nalepljene tapete suše, morajo biti prostori prilagojeni vsem prilikam vremenskih vplivov. Ako bi bil na primer pri suhem vremenu sveže tapetiran prostor izpostavljen prepihu, bi voda iz lepila prehitro izhlapela, preden bi se tapeta dovoljno sprijela s podlago. Posledica je, da tapeta počni ter se odlušči. Pri vlažnem vremenu lahek prepih v obče ne škoduje, nasprotno še pospešuje sušenje in sprijem tapete s podlago.

Veno Pilon, Pariz

Portret plesalke, olje
Danseuse, tableau à l'huile

Portret plesalca, olje
Danseur, tableau à l'huile

Vsaka umetnost je oplojena od dobe, v kateri živi. Zato živi od nje, z njo, zanjo in jo osvetljuje z neumrljivostjo. V vsaki dobi so ljudje, ki ji ne morejo slediti, ki jim je neumrljiva in jo zato odklanjajo. Včasih pripomore k temu še ali bojazen pred drugim ali pred samim seboj. Lahko rečemo, da je malo takih, ki živijo z njo. In srečni so tisti. Z drugimi pa po navadi opravi smrt prej, preden jih sreča spoznanje.

Ukrojeno obleko je pač treba ponositi do kraja — tudi če je že odložena, še obstoja. Sežgati, uničiti jo je treba, da ni drugim v spotiko, napotje. Nekateri se zopet trudijo — ali iz potrebe ali brez nje —, da analizirajo umetnost: likovno, besedno ali glasbeno — in celo mislijo, da so to storili. Pa nisol Mogoče se jim je le posrečilo, da so kaj opredelili ali časovno ali zgodovinsko. Analiza umetnosti vedno zapusti kaos — in ta je zopet lahko predmet analize. Sicer pa: saj umetniki ne delajo nove umetnosti. Umetnost ni nova in ni stara; je nekaj, kar nam je

najbližje in najdelj, nekaj, kar čutimo, pa ne moremo povedati, vidimo, pa ne moremo pokazati, razumemo, pa ne moremo razložiti — nekaj, kar je še Bogu bližje od molitve same. — Umetnik, ki se zadovoljuje samo s skiciranjem oblik ali z golim posnemanjem prirode, ne dela moderne umetnosti — škoduje ji in ni umetnik. Škoduje s tem, da zavaja družbo na stranpota in ji je v pohujšanje; sicer s svojimi proizvodi ne škoduje umetnosti sami, ker so se rodili že kot nestvori in so že ob rojstvu umrli. To so diletanti in pa navadni rokodelci, ki nimajo niti notranje niti zunanje sile. Ti najbolj zavajajo družbo in ji ovirajo razvoj okusa.

»Oni, ki se lotevajo določenega lahkega udeleževanja že v praksi, preden so se naučili teorije, so podobni mornarjem, ki odrinejo na morje z ladjo brez krmila in brez kompasa,« pravi že Leonardo da Vinci.

Tehnično je torej izobrazba nujna za ustvarjalčega umetnika. Brez nje je diletant; več je imajo

Rista Stijović, Beograd
 Satir i bahantije, orahovina
 Satyre et les bacchantes, relief en noyer

obrniki-rokodelci. Ti so bili še v prejšnjem stoletju nujno potrebni, ko še ni bilo ne fotografije in ne reprodukcijskih strojev — pa so se danes z diletanti vred vrnili med umetnike. Družba je nepoučena, brezbrizna ali pa še malodušna in ji je dostikrat pri nakupu slike važno in najvažnejše le to, da je na platnu, v olju in zlatem okviru... Povprečno se kupujejo pri nas umetnine v takem razmerju: pohišstvo 30—40.000 Din, slika (ali reprodukcija) 150—500 Din! Umetniški portret soproge ali soproga pa napravi fotografski aparat.

Radi takih okoliščin se pravi umetnosti pot zapira, se ji onemogočuje razvoj in razmah. Trpi tudi umetnik — ker mora slediti glasu svoje duše. Sveta, v katerem živi umetnikovo notranje življenje, družba dostikrat niti ne sluti ne.

Slikar ni poslan zato, da bi reproduciral naturo tako, kot jo vidi zunanje oko posameznika, temveč zato, da reproducira življenje in dušo v oblike, ki so na sliki tisto, kar navadnim ljudem ni dano. Te oblike, ki pojo skupno harmonijo umetnine, zažive v srcu umetnika, čigar razum jih razporeja na platnu v eno skupno telo. Zato umetnost ni posnemovalka prirode, temveč ustvarjajoča, tvorna sila.

Umetnosti in njenemu razvoju bi se morala posvečati večja pozornost. Brez nje človek ne more živeti, brez nje je hrom. Že otrok si krasí v pesku pot pred seboj, oblikuje plastike iz blata, stavi hiše, pleše, gestikulira itd., zraven pa deklamira ali poje nežno pesem, ki jo je kedaj slišal ali pa nikoli. To njegovo izražanje nam še ni povsem jasno, ali notranje nam je blizu, zato razumljivo, pa čeprav so to le prvi simptomi in tresljaji umetnosti.

Narod, ki hoče slediti umetnosti, jo tudi ima, in tak narod živi lepše življenje od drugega. Zgledi so vidni in jih ni preveč težko najti. Jakopič pravi nekje: vzemite narodu umetnost, pa ne bo več narod. S tem je veliko povedanega. Tudi v šolah se umetnost le komaj omenja. Pri Francozih, Špancih, Italijanih, Nizozemcih, Holandcih ni tako.

Tudi doba, v kateri živimo, je veliko pripomogla k temu, da se je družba umetnosti odtujila; v dobi, ko je socialni organizem v razsulu, in v dobi, ko je gospodarska in politična kriza na višku, umetnost trpi.

W.

VENO PILON

Veno Pilon, akad. slikar, je eden najizrazitejših predstavnikov slovenske moderne likovne umetnosti. Med onimi, ki so takoj po vojni prelomili z impresionizmom, je bil on najizrazitejši in najmočnejši. Nič manj častno mesto pa ne zavzema v grafiki. Razstavljal je že v vseh večjih evropskih mestih.

Rodil se je 1897. leta v Ajdovščini na Primorskem. Slikarstvo je študiral na Dunaju, v Pragi, Florenci, Rimu in Parizu. Sedaj že več let živi stalno v Parizu. Bavi se tudi z umetniško fotografijo.

RISTA STIJOVIĆ

akad. vajar. Roden je 1894 u Podgorici i svršio je svoje studije u Parizu. Od 1928 godine živi stalno u Beogradu kao profesor na gimnaziju te ima svoj atelije gde stalno radi.

Učestvovao je na izložbama u Parizu od 1920 do 1931 godine. Po dolasku u Beograd, primljen je za člana umetničke grupe »Oblik« te je učestvovao u radu Udruženja Likovnih Umetnika, gde je već nekoliko godina sekretar.

Kao vajar pripada novoj našoj generaciji, koja traži novi život, novi pokret u umetnosti. Svoje radove izlaže na svim izložbama »Oblika« i svim izložbama, koje priređuje »Cvijeta Zuzorić« u umetničkom paviljonu.

U njegovim radovima vidi se čisto umetničko shvatanje, dinamički pokret čiste prirode, budući život, vaskresenje umetnosti. Stijovića možemo da poredimo među naše najbolje vajaré, koji su poborci naše nove umetnosti.

PARKETE

hrastove i bukove

sa i bez polaganja
uz konkurenčne cijene

Narodno d. d. Parketunion

Zagreb

Trg Kralja Tomislava 10
Telefon 85-25

Beograd

Wilsonov trg 1
Telefon 28-029

Brzjavke:

Parketunion, Zagreb-Beograd

Zastupstva:

Dubrovnik: Prvo dalmatinsko trg. društvo

Ljubljana: Zlatko Pirc, Šelenburgova 7/1.

Niš: Naum Čermilo i drug

Nova Gradiska: Fridrik Holčuh i sin

Novi Sad: Našička tvornica tanina i paropila d. d.

Osijek: Našička tvornica tanina i paropila d. d.

Skoplje: Keramika, Karadorđeva 13

Slav. Požega: Trgopromet d. d.

Sombor: Našička tvornica tanina i paropila d. d.

Subotica: Gustav Fister ml., Fra Ješe trg 6

Vel. Bečkerek: Trgovačko d. d.

Vel. Kikinda: V. Reich, drvar, Kralja Aleksandra 87

Vinkovci: Vilko Ornstein

Originalna

Terrabona

suha žbuka

za fasade

upotrebljava se

danas najviše u

savremenoj

arhitekturi

JUGOSLAVENSKA
TERRABONA

Proizvodi

Samoborka d. d. - Zagreb

„RUDE IN KOVINE“ d. d.

LJUBLJANA, Masarykova cesta 12

Glavno zastopstvo CINKARNE D. D. CELJE

Cinkovo belilo „Briljant“

En gros: **cinkova pločevina, pocinkana železna pločevina:** surovi in rafinirani cink, cinkov prah, »Cinkopon«, žveplena kislina, svinec, svinčena pločevina, **kositer** v kladah in palicah, kositer za spajanje v palicah, antimon, aluminij, baker, zvonovina, razne barve, kovine i. t. d., šamotni materijal

Kupuje: starcink po najugodnejših dnevnih cenah, odpadke drugih kovin i. t. d.

Brzjavke: Rude Ljubljana. Telef. int. 2727, 2827

Albert Špeletič

s o b n o
slikarstvo

Ljubljana, Emonska 25. Tel. 3175

Cene konkurenčne

Pristou & Bricelj

črkoslikarja specialista

Ljubljana, Resljeva cesta 39

Telefon 29-08

Litografijo Offsetisk

Z DIREKTNIM
FOTOKEMIČNIM
KOPIRANJEM NUDI LE

**JUGOSLOVANSKA
TISKARNA V LJUBLJANI**